

Kyle, Barbara:

KORSZERŰ DOKUMENTÁCIÓS MÓDSZEREK ALKALMAZÁSÁNAK NÉHÁNY TOVÁBBI
KÉRDÉSE TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZAKIRODALMI
ANYAGOKKAL KAPCSOLATBAN[†]

Összefoglaló

- 1.1. A dokumentáció terén végzett tudományos kutatótevékenység nyilván-
tartásának szükségessége.
- 1.2. A társadalomtudományi dokumentalistáknak érteniük kell a gépi do-
kumentáció kérdéseire, a gépi dokumentáció szakértőinek viszont
érteniük kell a társadalomtudományi dokumentáció problémáihoz.
2. E kívánalmak kielégítésére alkalmas megoldások.
3. A társadalomtudományi dokumentáció sajátos problémái.
4. A szakirodalom áttekintése - meghatározott dokumentum kikeresése.
5. A rendelkezésre álló technikai megoldások.
6. Gépesítésre alkalmas tájékoztatási anyag.
- 7/8. Szemelvények a dokumentációs szakirodalomból a társadalomtudomá-
nyi dokumentáció gépesítésére tett kísérletek köréből.
9. További kutatások szükségessége.

1. A társadalomtudományok terén két ok gátolja a tájékoztatási módsze-
rek megjavítását:

1.1. Az érdekelt intézmények szívesebben támogatnak javaslatokat és ha-
tározatokat (még pontosabb kifejezéssel: ajánlásokat) kidolgozó vizsgá-
latokat, mint a javaslatokra alapozott kutatásokat, amelyek eredményei

[†] A jelen tanulmány kiegészítő része a Current documentation topics and
their relevance to social science literature (Időszerű dokumentációs kér-
dések és jelentőségük a társadalomtudományi irodalom szempontjából) c.
tanulmányának. (Review of documentation. 1957. 24. vol. 3. no. 107-117. p.)

alátámaszthatják vagy érvényteleníthetik a javaslatokat.

1.2. A másik ok az, hogy a legtöbb dokumentalista járatlan a matematikában, a logikában, az információs elméletben, a gépesítésben és az elektrotechnikában s ezért nem is ért dokumentumok gépi kiválogatásához; a legtöbb műszaki szakértő viszont éppoly járatlan a dokumentáció és az osztályozás kérdéseiben.

2. Szerencsére mindkét problémán lehet gyakorlatilag segíteni.

Az első kérdés megoldását egy dokumentációs szakemberre kellene bízni, aki a FID vagy az UNESCO égisze alatt csoportosítaná a dokumentáció terén 1948 óta elhangzott javaslatokat.⁺ Minden javaslatcsoporthoz el kell látni - függetlenül a javaslatok eredetétől - egy nemzetközi kódjellel (esetleg az Egységes Tizedes Osztályozás megfelelő jelzetével); a javaslatokat a csoporton belül sorszámokkal kell ellátni a hivatkozás megkönnyítésére. Ezután fel kell térképezni - sokoldalú vizsgálódások alapján - a fejlődést, feltüntetve, hogy mi valósult meg a javaslatokból az egyes szakterületeken és országokban. Ez mellékletét képezné egy részletes beszámolójelentésnek, amelyből ki kell tűnni, hogy mennyiben voltak alkalmasak a különféle szakterületen és országban folytatott munkálatok nemzetközi szabványosításra és egybehangolásra. A tömören megfogalmazott jelentéseket célszerűen a FID folyóiratában, a Review of Documentation-ban lehetne közzétenni. A vázolt feldolgozás révén a dokumentációs kutatásokat finanszírozó intézmények bármely percben áttekinthetik a hiányokat, az eredményeket és a lehetőségeket és így néhány évre szükségtelessé válnék új fejlesztési tervek kidolgozása, amelyekre pénzüket elkölthetik.

A második kérdés megoldására intézkedéseket kellene tenni, hogy a dokumentalisták a jövőben matematikai, logikai és gépiamereti szakképzést is kapjanak. Nyomban hozzá kellene fogni az ilyen irányú szaktanfolyamok helyes tartalmának megállapításához. A közvetlen jövőben anyagilag támogatni kell azokat a dokumentalistákat, akik hajlandók ezirányban fejleszteni képzettségüket, valamint azokat a műszaki szakembereket, akik hajlandók tanulmányozni a társadalomtudományok könyvtári és dokumentációs problémáit.

⁺ Helen Browson elkezdte ezt a munkát 1952-ben (American Documentation. 1952. 3.vol. 1.no. 29.p.)

3. De ha még le is küzdjük ezeket a kezdeti nehézségeket, bizonyos problémák akkor is fennállanak. A társadalomtudóst érdeklő irodalom eltér attól az irodalomtól, ami a természettudományokat művelő tudóst és a műszaki szakembert érdekli, mégpedig: a/ mennyiségben, változatosságban és szóródásban, b/ a szakkifejezések pontatlanságában és nagy számában, c/ a tárgy bizonytalan jellegében. Ezek az eltérések több kérdést vetnek fel.

4. Mielőtt megkísérelnők a kérdések megoldását, tisztában kell lennünk azzal, mire is vállalkozunk.

Áttekintés és kiválogatás. Éles határvonalat kell húzni - és ezt a megkülönböztetést állandóan szem előtt kell tartanunk - a kutatók kétféle igénye között: a/ olvasás áttekintés céljából ösztönzést nyújtó széleskörű anyagból, b/ meghatározott kérdésekben gyors tájékozódás. Az eltérő szükségletek különböző módszereket igényelnek a dokumentáció megszervezése terén.

Az á t t e k i n t é s h e z nemzeti és több országot érintő bibliográfiák, valamint bibliográfiai és könyvtári központok nemzetközileg egybehangolt rendszerére van szükség. E tekintetben már sok történet 1950 óta, az UNESCO párizsi bibliográfiai konferenciája óta: nevezetesen huszonhét ország kibővítette, újból kiadta, illetőleg megindította nemzeti bibliográfiáját. Létrejöttek olyan központok, mint az INSDOC, Indian National Scientific Documentation Centre (Indiai Tudományos Dokumentációs Központ), az International Committee for Social Sciences Documentation (Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság) pedig támogatta az UNESCO-val és a nemzetközi tudományos szövetségekkel karöltve több társadalomtudományi bibliográfiai és referáló szolgáltatás kiadását.

Megindult tehát a társadalomtudósok szakirodalmi áttekintés iránti igényének a kielégítése. Az ezirányú munka továbbfejlesztéséhez kívánatos a több országot érintő és a retrospektív bibliográfiák szélesebbkörű kiépítése, az egybehangolás és a szabványosítás megjavítása, főként pedig megfelelő könyvtári szolgáltatások kiépítése az egész világon.

A szakirodalom k i v á l o g a t á s á h o z, vagyis meghatározott tárgykör szakirodalmában való tájékoztatáshoz pontos kódrendszerre és válogató eljárásokra van szükség, ezek pedig pontos terminológiát tételnek fel. A társadalomtudományi irodalomnak csak egészen kis részét

lehet jelenleg ilyen eszközökkel nyilvántartani. Kár a pontatlan szóhasználatot pontos kódrendszerbe foglalni.

A probléma gyökere annak a kismennyiségű szakirodalomnak a kiválogatása, amelyik valóban gyarapítja az emberi ismereteket. A kódolással és válogató eljárással kezelendő társadalomtudományi irodalom tekintetében a következő kérdéseket lehet feltenni.

Ha tényekről van szó:

a/ szolgáltat-e bizonyítékot, illetőleg hivatkozik-e bizonyítéokra?

b/ olyan kevésbé ismert tényeket közöl, hogy érdemes-e nyilvántartani? Ha a válasz a fenti mindkét kérdésre nem egyértelmű "igen", akkor mellőzni lehet a dokumentum kódolását, illetőleg nyilvántartását.

Ha véleményről van szó:

a/ eléggé megalapozottnak látszik a vélemény?

b/ hasznosan alkalmazható, ha elfogadják?

c/ elismert szaktekintély a szerző azon a területen, amelyről véleményyt nyilvánít?

Ha a válasz a fenti mindhárom kérdésre nem egyértelmű "igen", akkor mellőzni lehet a dokumentum kódolását, illetőleg nyilvántartását.

Ha bármelyik kérdésre "nem"-mel kell felelni, akkor a szóbanforgó dokumentációs anyag minden valószínűség szerint nem alkalmas arra, hogy pontos tájékoztatást nyújtson.

Fel kell tenni végül a következő kérdéseket:

a/ kódolható az anyag?

b/ ha nem, akkor ez a kódrendszer hibája?

Ha az a/ kérdésre "igen" a felelet, akkor kódolni kell az anyagot.

Ha a b/ kérdésre is "igen" a felelet, akkor a kódrendszert meg kell javítani.

5. E nehézségek láttán vegyük szemügyre a rendelkezésre álló technikát és azt, hogy mennyiben használhatják ezt a társadalomtudósok. A tájékoztatás területén kétféle korszerű technika ismeretes. Elsősorban említendők azok az eljárások, amelyek meggyorsítják, mennyiségileg növelik és gazdaságossá teszik az irodalom feltárását és beszerzését a/ általános áttekintés céljából és b/ meghatározott kérés kielégítésére, ha a forrás ismeretes (bárha csak homályosan is). Idetartozik a bibliográfiai címleírások szabványosítása, központi szerver létesítése kiadatlan dokumentációs anyag tárolására, a fényképmásoló berendezések, ideértve olyan berende-

zést is, amellyel bibliográfiai jegyzékeket lehet készíteni központi katalógusokból, továbbá szakembereknek és szakmai, nyelvi, stb. jártságoknak lyukkártyás nyilvántartása. Mindezek az eszközök egyformán hasznosak a társadalomtudományok, a természettudományok és a műszaki tudományok területén.

Másrészt rendelkezésre állnak eljárások, amelyek rendeltetése a konkrét tájékoztatási kérelmek megválaszolásához szükséges irodalomkutatás és kiválogatás. Ide tartoznak a lyukkártyákkal kapcsolatos kódrendszerek, továbbá a mechanikai és elektromos válogató gépek. Ezek oly területeken használhatók, ahol a terminológia pontos, a társadalomtudományi szakirodalomnak tehát csak egy kis területén alkalmazhatók sikerrel.

6. Tisztánlátás végett foglaljuk össze a tájékoztatási anyag különféle típusait, amelyek osztályozásáról, kódolásáról és kiválogatásáról szó van.

6.1 Pontos és részletes tárgyi tájékoztatás. Arra a kérdésre például, hogy "milyen hőfokon olvad a polietilén élelmiszer-zacsó és az olvadáspontot milyen mértékben befolyásolja a nedvesség?" - helyes válasz azokban a dokumentumokban található, amelyek a nedvességgel, hővel, polietilénnel - tehát egyértelmű kifejezésekkel - foglalkoznak. Az ilyen tájékoztatási anyag alkalmas pontos, részletes és gépesített rendszerrel való feldolgozásra.

6.2 Általános és gondolati tájékoztatás. Az anyagot csak a következőkből lehet meghatározni:

- a/ a gondolat-összefüggés vagy hivatkozások,
- b/ a bizonyítékként felhozott tényezők száma.

Legyen a kérdés például a következő: "Mik az okai a fiatalok bűnözésének?" A kérdésen jelenleg csak elgondolkozhatunk; az idevágó dokumentumokat csak nagyon durva kódrendszerbe lehet foglalni gépesítés céljára. A "fiatalok bűnözése" tág fogalom ugyan, de eléggé körülhatárolható; kódolhatók még olyan tényezők is, mint "lakóviszonyok", "anyagi nevelés hiánya" stb. Az érintett irodalmat nem annyira tudományosnak, mint gondolatinak tekinthetjük.

6.3 Történeti és leíró anyag. Körülhatárolható és azonosítható helyben és időben, valamint tág tárgyi fogalommal. A kódrendszer ez esetben a tág tárgymeghatározásra, valamint pontos idő- és helymegjelölésre terjed ki.

6.4 Mellékes ismérvek által beazonosítható anyag. Ilyen ismérvek a keresett dokumentum formája - ha ismeretes -, a szerző neve, a nyelvezet, a nemzetiség, az időrend stb. Ezt gépesítés céljából könnyű kódolni.

6.5 Tulajdonnevekkel vagy széles körben ismert olyan egyéb szavakkal beazonosítható tájékoztató anyag, amely valamely összefüggő szövegben csaknem félreérthetetlen.

Példaként felhozhatók közismert könyvek címei: mint a Tőke, a Biblia, továbbá társadalomtudományi iskolák és irányzatok nevei, mint például a bécsi közgazdasági iskola, a mendelizmus. Ehhez a csoporthoz tartozik - a jogtudományi kutatók szerencséjére - jogesetek idézése, mint "Rex contra.." Ezt a csoportot is könnyen lehet kódolni.

6.6 Véleményünk szerint a társadalomtudományi szakirodalomnak csak csekély hányada tartozik a 6.1 szerint elemezhető és kódolható csoportba. Jóval nagyobb hányad kerül 6.2 és 6.3 alá. Természetesen az egész szakirodalom kódolható visszakeresés céljából a 6.4 és 6.5 alatti ismérvek szerint.

7.2 Térjünk ezekután vissza azokra a tanulmányokra, amelyek a nem természettudományi irodalomkutatás gépesítésének kísérleteivel foglalkoznak. Az első látszatra idevágó közlemények közül sok a kiábrándító, mert tüzetesebb tanulmányozás után kiderül, hogy csak a mellékes körülmények szerinti gépesített válogatást tárgyalják és így a kérdés lényegét nem érintik.

Az alább felsoroltakon⁺ kívül egy kiragadott példa: FLETCHER, M.: The use of mechanical equipment in legislative research (A gépi eszközök használata a jogtudományi kutatásban). - Annals of the American Academy of Political and Social Science. 1938. 195. vol. 168-175. p. A cikk leírja, hogyan tartják gépesítve nyilván a/ az Egyesült Államok törvényhozása tagjainak adatait, b/ a törvényjavaslatok útját az illetékes bizottságokon a képviselőházon és a szenátuson keresztül, figyelemmel a bi-

+ Administration of national insurance: achievements of the Central Office (A társadalombiztosítás adminisztrációja: a központi Hivatal tevékenysége. - Manchester Guardian. 1949. okt. 29. 32149. no. 5. p.; CLARK, Verner W.: Archivists and bibliographical control: a librarian's viewpoint (Levéltárosok és a dokumentáció: egy könyvtáros szempontja) - American Archivist. 1951. 14. vol. 4. no. 305-311. p.; HOBSON, S. J.: Mechanized statistics at Scotland Yard (Gépesített statisztika a Scotland Yard-on). - Powers Magazine, 1948. 14. vol. 9-10. no. 2-7. p.; LAWSON, M. G.: Machine age in historical research (Gépek korszaka a történelmi kutatásban). - American A. A. Könyvtári Figyelő digitális változata. Készítte a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban. - 49. p.

zottágok tagjaira stb., valamint a törvényjavaslatok eredetére. Mind-
ezek az ímárvek mellékes ímárvek, kivéve a törvényjavaslatok tárgyá-
nak igen általános megjelölését. (Ezért azután csupán harminchárom
tárgysót használnak, a fentebb említett 6.2 alatti csoportra jellemző
tág területnek megfelelően).

8. Mindazonáltal létezik néhány beszámoló arról, hogy a társadalomtudom-
mányok területén miként használnak lyukkártyákat tárgyszerinti irodalom-
kutatásra. A legérdekesebb tanulmányok inkább tervezetekről számolnak be,
mint befejezett tényekről, mégpedig főleg két területről, a lélektan és
a jog területéről. Az előbbi közelebb áll az egzakt tudományokhoz, mint
a legtöbb társadalomtudomány. Az utóbbi pedig egyértelmű (bár nemzetkö-
zileg nem egyeztetett) terminológiával rendelkezik azon az előnyön felül,
hogy a jogeseteket inkább címük, mint tartalmuk alapján idézik. Az aláb-
biakban röviden ismertetünk kettőt az említett érdekesebb tanulmányok kö-
zül.

8.1 FISCHER, Robert P. és mások: A system for coding, filing and using
bibliographical material for research purposes (Bibliográfiai anyag kó-
dolási nyilvántartási és hasznosítási rendszere kutatási célokra). = Jour-
nal of Applied Psychology. 1947. 31.vol. 329-339.p. Ez a kitűnő cikk leír-
ja a McBee Keysort-féle rendszer alkalmazását a lélektan körébe tartozó
bibliográfiai anyagra. Erre a célra kidolgoztak egy osztályozási- és jel-
zet-rendszert, amely alkalmas lyukkártyás feldolgozásra. A tanulmány meg-
győzően bizonyítja a javasolt rendszer hatékonyságát. Vizsgáljuk meg, hogy
milyen jellegű tájékoztatási információt kódoltak.

Először is kódoltak mellékes körülményeket, így a kiadás formáját
(bibliográfia, folyóirat, könyv), hozzáférhetőségét (lelőhelyét), a szer-
ző nevét (illetve annak első két vagy három betűjét).

Kódolták a társadalomtudományi iskolák, stb. megfelelő elnevezéseit;
ennek során elfogadott terminológiát használtak.

A tárgyszerinti kódoláshoz érve, a Dewey-féle tizedes osztályozás
első három számjegyét használják a tárgy megjelölésére, ha nem tartozik a
lélektan területére. A lélektan területén találkozunk bizonyos számú élet-
tani és orvostudományi fogalommal, amelyek egyértelműen pontosak; a többi
fogalom annyira tág, hogy inkább tartozik a fenti 6.2, mint a 6.1 alá. A
következő tárgyszavakhoz például kilenc vagy annál kevesebb alosztást al-
kalmaztak (ezek közül a Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Katonaság

Kiválasztás
Erkölosi szilárdság

Tanulás

Elméletek
Tárgyválasztás
Falkészítés
Emlékezet

Mihelyt részletes elemzésnek vetik alá a tárgyköröket, a jelzettel ellátott fogalmakat az egzakt tudományok területéről kell kölcsönözni, mint például az élettantból vagy az orvostudományból.

8.2 A második példa: BIUNNO, Vincent P.: Searching legal literature - an appraisal of new methods (Jogtudományi irodalomkutatás - egy új módszer értékelése). = Law Library Journal. 1953. 46.vol. 1.no. 110-119.p.
A szerző a vegyészeti irodalomkutatásra használt lyukkártya-rendszer alkalmazni kívánja a jog területére. A következőket írja: "A lyukkártyás válogatásnak a jogi irodalomra való alkalmazása megkívánja, hogy az osztályozási technikában, illetőleg a jogtudományban, vagy mindkettőben jártas személyek tanulmányozzák és megértsék a gondolatok átalakításának fogalmát, hiszen erről van éppen szó, amikor az olvasás fárasztó munkáját egy gépre hárítjuk, hogy tehermentesítsük az agyat magasabbrendű szellemi munka elvégzéséhez". A szerző leírja a továbbiakban, hogy miként lehetne szűkebb területen kísérleteket végezni. Különbsésképpen foglalkozik a tárgyszavaknak a dokumentálandó anyaghoz mért óriási arányával. Szerinte "ha minden érdeklődést keltő tételt nyilvántartanánk valamennyi alkotóelemének figyelembevételével, akkor a mutató terjedelme valószínűleg meghaladná a források terjedelmét". Rámutat arra, hogy egy nemrég kiadott döntvenytár 726 oldal terjedelmű kötetéből 188 oldalt töltenek ki a mutatók, az összesítő kivonatias kötetben pedig ebből 74 oldalt megismételnek. Az 538 szövegoldalra - így összesen 26 oldal mutató jut, ami 48 %-nak felel meg. Szerző ennek az aránynak a csökkentését reméli a lyukkártyáktól. A szerzőnek köziamert jogi kifejezésekkel van dolga, ezért a pontatlan kifejezések problémája nem teszi őt próbára,

+ Lásd még: Implications of automation for lawyers a panel (Az automatizálás következményei a jogászok szempontjából). = Law Library Journal. 1954. 49.vol. 4.no. 399-413.p., DYER, J. Raymond: Report on the practical utilization of its recorded knowledge by the legal profession (Jelentés a jogtudomány dokumentációs anyagának jogászok részéről történő felhasználásáról) = American Documentation. 1956. 7.vol. 3.no. 201-209.p.

A felsorolt és más példák⁺ alátámasztják azt a felfogást, hogy a részletes fogalmi elemzés addig járható ut, ameddig a használt fogalmak valóban tudományos pontosságúak, illetőleg félreérthetetlenek. Ennek hiányában tág területekre, spekulatív elméletekre kell az elemzésnek kiterjednie, illetve általánosan ismert iskolák, könyvcímek vagy jogesetek idézésére kell szorítkoznia.

8.3 Egy másik érdekes kísérletet már a napilapok is szellőztettek: lyukkártyákkal készítették el Aquinói Szent Tamás Művei-nek tárgymutatóját. A gépi eljárás 1 600 000 tárgyszó felvételéhez 60 000 munkaóra helyett csupán 60 munkaórát igényelt.⁺⁺ A továbbfejlesztett módszert használják a Holt tenger-i kézirattekercsek hiányosságainak kitöltésére.

8.4 Másféle eljárást dolgozott ki az IBM Kutatási Központjában H.P. LUHN a tárgyszórendszer alapján, amellyel egyszerűsíteni akarja a kódolást rendszerint megelőző osztályozás, illetőleg programozás nehézségeit. LUHN új gondolatokat vetett fel ROGET Thesaurusának vonalában és ennek a kiválogatásban való esetleges alkalmazásáról.⁺⁺⁺ Nehéz ma még megítélni, vajon javaslatai alkalmazhatók-e társadalomtudományi anyagra. LUHN hozzánk hasonlóan - határozott különbséget tesz a tájékoztatási anyag spektrumának különféle részei között (2-3.p.) és egy szerintünk fontos tételt szűr le: Minden irodalomkutatási rendszerhez meg kell jelölni azt a területet, amelyre alkalmazható. Amikor azonban a tájékoztatási rendszerek egyes mélységi szintjeit elemzi, akkor két különböző értelemben használja a tájékoztatási rendszer fogalmát. Az 1-3 alatti tételek valóban tájékoztatási rendszereket jelentenek, a 4-6 alattiak azonban inkább azokat a tudományterületeket jelzik, hol e rendszerek alkalmazhatók. Ezek a területek a következők:

+ ALBRECHT, H.F.: Die R₂ndlochkartei als rationelles Hilfsmittel im gewerblichen Rechtschutz (A peremlyukkártya mint racionális segédeszköz az ipari jogvédelemben). - Nachrichten für Dokumentation. 1954. 5.vol. 66-73.p.; ARNTZ, Helmut: Mechanische Dokumentation der Sozialwissenschaften: eine Revolution? (Gépi dokumentáció a társadalomtudományokban - forradalmi jelenség?). - Nachrichten für Dokumentation. 1953. 4.vol. 21-24.p.

++ BUSA, R.: Mechanisierung der philologischen Analyse (A filológiai elemzés gépesítése). - Nachrichten für Dokumentation. 1952. 2.vol. 14-19.p. = The Observer. 1957. február 7.p.

+++ A statistical approach to mechanized literature searching. (Statiztikai módszer a gépi irodalomkutatásban). Poughkeepsie, New York, IBM Kutatási Központja, 1957. 22.p.

4. Matematikai, logikai és jogrendszerek, amelyek az emberi értelem fegyelmezett fogalmain alapszanak.
5. Természeti jelenségek és tárgyak hasznosításával foglalkozó rendszerek (alkalmazott tudományok, műszaki tudományok).
6. Oly rendszerek, melyek az emberi gondolatok kötetlen asszociációit tartalmazzák, ennek végső alakja a tiszta képzelet.

Vajon LUHN 5. vagy 6. alá sorozza-e a történelmet és a társadalomtudományokat? Akárhogy is van, szerinte az ő rendszere megfelelő, illetve alkalmazható. Rendszerére kijelenti, hogy ha az gyakorlatilag megvalósítható, akkor "többé nem lesz szükség arra, hogy a tájékoztatási anyag értelmét kódolás céljából megállapítsuk".

LUHN rendszere egy ROGET-szerű szótár összeállítása, amely a kódolásra váró irodalomból vett szövegminta szótári vizsgálatára épül. Nem választhatjuk itt most a rendszert részleteiben, minthogy nincs mit közölnünk LUHN-nal, szerkezete gépi elemeihez, nincs is hozzászólni valónk. Amire ki kell térnünk, az néhány oly feltételezése, amelyen rendszere alapszik. A rendszer lényege, hogy eldönti, melyek a kérdéses irodalomban használt fontosabb fogalmak. Ennek eldöntése a fogalmak előfordulásának gyakoriságától függ az irodalom egy egységén, - mondaton, szakaszon, fejezeten - belül.

Ha a kódolást azok végzik ilyen alapon, akik nem értik, mit olvasnak, nem válik-e nagyon hosszadalmas folyamattá minden egyes szakasz elemzése a fogalmak gyakorisága szempontjából? Ezenfelül egy használható Thesaurus összeállítása az inkább spekulatív, mint egzakt fogalmakkal dolgozó szótárak írásaiból igen nagy nehézségekkel jár. Az ily természetű irásművek osztályozására szolgáló rendszer kidolgozásánál azonban olyan hatalmas nehézségek merülnek fel, hogy LUHN gondolatainak további elemzése megéri a fáradságot, különösen ha helytálló az az állítása, hogy "a szükséges jelzetcsoportok száma nem éri el az ezret s ez a szám csak igen lassu ütemben fog növekedni. Szisztematikus osztályozás vagy tárgyszórendszer esetén nagyobb számu csoporttal és ugyanakkor nagyobb ütemű növekedéssel kellene számolni". (16.p.)

2. Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy nagy szükséglet mutatkozik a tájékoztatási anyag gyors felkutatása iránt mind a társadalomtudományi,

mind a természettudományi irodalom területén. A vizsgálódások azt mutatják, hogy klasszikus osztályozási módszerekkel ez nehezen megvalósítható. Lehetséges hogy a megoldás abban rejlik, hogy felmérjük különféle szövegösszetételben a fogalomkombinációk gyakoriságát, azaz a feltételezéssel, hogy ha bizonyos szavak és szinonimáik valamely írásműben állandóan meghatározott más szavakhoz (és azok szinonimáihoz) kapcsolódva fordulnak elő, akkor más írásművekben is rokon vagy hasonló tárgyra vonatkoznak.

Kivánatos volna, ha könyvtárosiskolák és kutató szervezetek kutatásokat végeznének a szakirodalom különféle területein olyan elgondolások vizsgálatára, mint amilyen a LUHN-féle, hogy gyakorlati hatékonyságukat fel lehessen mérni.

Eredeti cím: Some further considerations on the application to social science material of up-to-date methods of bibliographical control and information retrieval.

Megjelent: The Journal of Documentation. 1958. 14.vol. 4.no. 190-196.p.

OSzK. ford.sz. 2059.